

RESSENYES

CHAUME, Frederic

Doblatge i subtitulació per a la TV

Vic: Eumo Editorial, Universitat Pompeu Fabra, Universitat Autònoma de Barcelona, Universitat de Vic, Universitat Jaume I, 2003, 286 p.

Ens trobem davant una obra que fa una presentació teòrica, però partint de la pràctica, per explicar el procés i el resultat de la traducció audiovisual. L'autor sap aprofitar la seva dedicació professional com a traductor per a la televisió per tal de reflexionar sobre aquesta modalitat de traducció, emmarca aquesta pràctica en la teoria del que s'ha investigat fins a aquests moments i aporta una reflexió nova, o si més no, la realitza per primera vegada en aplicar els estudis d'anàlisi fílmica a la traducció audiovisual. El llibre de Chaume, tal com el defineix el mateix autor, és una obra interdisciplinària, ja que és un estudi descriptiu i analític de la traducció audiovisual, amb la finalitat de servir tant al traductor, en la seva formació i en el seu exercici professional, com també al docent i a l'investigador que volen conèixer tant el vessant teòric com el pràctic d'aquesta activitat. L'objectiu del llibre és ajudar a entendre el fenomen complex de la comunicació interlingüística i intersemiòtica codificada i transmesa a través dels mitjans audiovisuals, sumant els resultats de la investigació dels estudis de traducció amb els estudis cinematogràfics i buscant-ne els punts d'intersecció que puguin explicar les convencions d'aquest

tipus de traducció. La motivació d'aquest llibre, segons paraules del mateix Chaume, és que es dediqui més atenció acadèmica a la traducció audiovisual, pel que el seu estudi pugui aportar a les teories generals de traducció. En aquest sentit, es podria dir que el llibre és un al·legat en defensa del reconeixement de la professió del traductor en general i, en particular, del traductor audiovisual. Com molt bé denuncia l'autor, ni econòmicament ni social, la feina del traductor audiovisual no es veu recompensada.

El llibre consta de dues parts diferenciades: l'una, titulada «Entendre el Context», centrada en aspectes contextuals, com el seu nom indica, i l'altra titulada «Traduir el Text», on fa una anàlisi microtextual del text audiovisual des d'una perspectiva traductològica. El primer capítol ofereix una definició del concepte de traducció audiovisual, englobant-la dins la traducció general, però establint-ne els trets que fan que la puguem considerar, segons Chaume, una traducció especialitzada. En aquest capítol també es fa un repàs de tots els termes emprats fins als nostres dies per a definir aquesta modalitat de traducció i presenta una llista exhaustiva de les diferents modalitats de traducció audiovisual, per

centrar-se en les dues que seran objecte d'estudi en aquest llibre, el doblatge i la subtitulació, ja que es tracta de les dues modalitats més usuals a Europa. Chaume ja ens adverteix de bell antuvi que no pensa caure en la polèmica de contrastar doblatge i subtitulació amb l'ànim de veure quin sistema és millor que l'altre. L'objectiu del llibre és, bàsicament, descriptiu i, per tant, una valoració prescriptiva com aquesta es deixa de banda. Això sí, no per això es deixa de comparar les dues modalitats, precisament des d'aquesta perspectiva descriptiva, i per tant, al llarg del llibre s'analitzen qüestions com ara els costos d'una i altra, el procés, els elements i personatges que hi intervenen, etc.

El capítol segon està dedicat a la història d'aquestes dues modalitats de traducció audiovisual, el doblatge i la subtitulació. S'hi fa un breu repàs, començant des del cinema mut i l'ús dels intertítols, fins a les tècniques de doblatge actual i de la subtitulació mitjançant làser. Aquest capítol també analitza per què una tècnica ha resultat més popular que l'altra segons cada país, com és el cas del doblatge a Espanya.

El següent capítol, el tercer, presenta un repàs exhaustiu i de gran utilitat de la investigació en traducció audiovisual des dels seus inicis. L'autor hi analitza, en primer lloc, les possibles causes de per què la traducció audiovisual ha gaudit de tan poc interès i dedicació durant tant de temps, i per a fer-ho, el capítol es divideix en la consideració de la traducció audiovisual com a procés, entès com les fases, les estratègies, la configuració textual, etc. que comporta la traducció d'un text audiovisual a un altre, i com a producte, és a dir, el text audiovisual ja traduït. Dins el primer tipus, l'estudi se centra en les tipologies generals dels textos i en el paradigma general de la traducció; o sigui, que defineix l'especificitat del text audiovisual a partir de la configuració textual, els canals d'emissió, els codis de significació i el mode del discurs; i també té en compte els estudis teòrics sobre la ubicació del text audiovisual i els que atenen a l'acte de comunicació del text audiovisual i a la seva

traducció. Pel que fa al producte, també es pot entendre o bé com els estudis que aborden el text audiovisual com a traducció d'un text literari anterior o bé com els estudis amb base polisistèmica que s'interessen per les normes de traducció, l'impacte cultural de la traducció de textos audiovisuals, la generació de nous tipus de textos en les cultures receptors i les adaptacions necessàries dels textos en què s'inspiren.

El quart capítol del llibre se centra en la traducció audiovisual com a procés de comunicació; és el cas de les transferències audiovisuals. Aquest capítol fa referència sobretot a les característiques de la traducció com a procés de comunicació i als aspectes que depenen de la relació del missatge lingüístic amb altres missatges transmesos a través de sistemes no lingüístics. En aquest capítol, Chaume analitza els models de comunicació i el procés de comunicació en la traducció audiovisual i fa una proposta de classificació de les categories de canal, mitjà i codi en traducció audiovisual, cosa que el porta a concloure que el text audiovisual es transmet a través de dos canals, el visual i l'auditiu; i, per tant, els codis que transmeten significat, en un text audiovisual, són el lingüístic, el paralíngüístic, el musical, el d'efectes especials i l'icònic; i els diferents mitjans pels quals es pot transmetre aquest text són la televisió, el cinema i els ordinadors, amb la possible inclusió del teatre i dels còmics. El capítol acaba amb una proposta, molt útil, de model del procés de comunicació en traducció audiovisual.

El capítol cinc es basa en la recepció del text audiovisual traduït; i es fa un intent d'anàlisi del perfil de l'audiència i de com aquesta pot influir en la traducció. Aquí s'indica com la recepció de l'audiència es pot veure alterada per diferents tipus de diacronies en doblatge, com són els moviments bucals, l'actuació dels actors de doblatge i la credibilitat dels diàlegs. Aquest darrer apartat també és compartit per la subtitulació.

El capítol sis està dedicat a la situació laboral i professional dels traductors de textos audiovisuals. És sobretot aquí que l'au-

tor fa una defensa aferrissada en favor del reconeixement de la figura del traductor audiovisual —i del traductor en general. Repassa els diferents temes que ha de tenir en compte un traductor a l'hora d'establir-se com a tal, com els aspectes fiscals i corporatius, les tarifes, les fases i elements que hi intervenen, tant en doblatge com en subtitulació. El capítol acaba amb aquestes reivindicacions que no per conegudes deixen de ser importants per a un futur laboral digne d'aquesta professió.

A partir d'aquí, comença la segona part del llibre, dedicada al text en si, «Traduir el text». Així, el capítol set se centra en la pràctica de la traducció audiovisual, i s'hi analitzen els materials que fa servir el traductor i la temporització, és a dir, els terminis de temps de què disposa generalment el traductor i com això l'influeix, encara que sovint no es tingui en compte, en el resultat final del seu exercici. Chaume fa una ullada a la preparació que requereix el traductor de textos audiovisuals, segons el que n'han dit diferents autors, i, sens dubte, segons la pròpia experiència com a traductor audiovisual per a televisió. Seguidament, descriu les convencions del doblatge, com ara les unitats del doblatge, els símbols utilitzats i altres qüestions tècniques de coneixement obligat per part del traductor, com, per exemple, les diferents pistes sonores del producte audiovisual que cal doblar i l'ús de cadascuna. També repassa les convencions de la subtitulació, com la forma que ha de tenir un subtítol, els diferents criteris ortotipogràfics, la necessitat de sintetitzar la informació que s'haurà de plasmar en un subtítol i altres restriccions derivades de la interacció entre el text verbal i el no verbal.

El capítol vuit analitza la situació dels gèneres i els tipus de textos audiovisuals, començant amb una al·lusió a la confusió terminològica i passant per una definició dels gèneres que pot trobar el traductor de textos audiovisuals. En aquest apartat l'autor inclou tant classificacions proposades des de la teoria del cinema com des dels Estudis de Traducció; i s'acaba centrant en

els trets d'aquests gèneres que puguin ser d'interès per a la pràctica de la traducció audiovisual. Això es complementa, a l'apartat dedicat als tipus de text, amb la funció que tenen aquests gèneres, el seu propòsit retòric i els trets discursius que presenta cada text. Per a fer-ho, Chaume repassa els criteris de classificació dels tipus de text segons els Estudis sobre Traducció. El capítol s'acaba, però, amb la sàvia insistència que cal anar enllà del gènere i la funció textual i indagar què fa que aquests textos (els audiovisuals) siguin específics i requereixin una atenció especial i una aplicació diferent de les estratègies de traducció respecte a d'altres modalitats de traducció, qüestió a la qual l'autor dedica els dos darrers capítols i que serà la gran aportació del llibre.

Al capítol nou, Chaume fa una anàlisi dels codis sonors dels textos audiovisuals i de com interactuen i com afecten el sentit del text: així, l'autor afirma que el text audiovisual es compon de codi lingüístic, paralingüístic, musical i d'efectes especials i de col·locació del so. En el primer cas estudia els efectes de l'oralitat prefabricada amb les seves característiques, a nivell prosòdic, morfològic, sintàctic, lexicosemàntic, una qüestió cabdal en l'elaboració del text audiovisual que el traductor haurà de tenir en compte. En aquest sentit, Chaume destaca l'aportació que va suposar —i suposa encara— l'aparició del llibre de Televisió de Catalunya sobre criteris lingüístics per a la traducció i el doblatge, de l'any 1997. És, potser, un dels capítols més interessants del llibre, ja que hi tracta de la qüestió essencial del registre i el discurs en traducció audiovisual, però sobretot d'aquesta falsa sensació d'espontaneïtat del discurs dels textos audiovisuals, que el traductor ha de tenir en compte a partir d'un seguit de punts que Chaume enumera i defineix: al nivell prosòdic, al morfològic, al sintàctic i al lexicosemàntic. Per això, l'autor insisteix en la necessitat de conèixer també qüestions relacionades amb l'elaboració de guions.

El darrer capítol, el deu, és dedicat als codis visuals, al llenguatge filmic i a la seva

incidència en la traducció. Aquí és on rau la gran aportació de Chaume. Segons l'autor, si la finalitat d'un text fílmic és entretenir l'espectador, els films tendiran a emular la realitat, per això la noció de versemblança juga un paper rellevant en la confecció i traducció, doncs, del text audiovisual. I això no tan sols pel que fa al codi lingüístic, sinó també al visual: les imatges han de recordar imatges reals, els moviments han de ser coherents amb l'acció; així, els codis iconogràfics (icones, índexs, símbols), els codis fotogràfics (il·luminació, perspectiva, color), el codi de planificació (els plans), els codis de mobilitat (mobilitat dels personatges i objectes i de la càmera): proxèmica, cinèsica, articulació

bucal, codis gràfics (títols, rètols, didascàlies) i codis sintàctics (muntatge) incideixen decididament en la transmissió del sentit global del text audiovisual, i cal tenir-los en compte a l'hora de traduir aquest text. Com ja s'ha esmentat, aquesta és segurament l'aportació d'aquesta obra, tot i que, en conjunt, es tracta d'un llibre molt útil, tant per al traductor professional, en la seva formació, com per als investigadors, ja que ofereix un repàs exhaustiu de tot el que s'ha escrit sobre la traducció audiovisual fins als nostres dies.

Eduard Bartoll

Universitat Pompeu Fabra

Facultat de Traducció i Interpretació

DIAZ FOUQUES, Oscar; GARCÍA GONZÁLEZ, Marta; COSTA CARRERAS, Joan
Traducció i dinàmica sociolingüística
 Barcelona: Llibres de l'Índex, 2002, 293 p.

Les relacions entre la traducció/interpretació i la sociolingüística, i més concretament amb la política/planificació lingüística, són tan evidents com han estat poc estudiades. En els darrers temps, autors tan prestigiosos com Toury han reivindicat la connexió entre tots dos àmbits de recerca, si bé des d'una perspectiva més teòrica que aplicada, cosa que pot semblar sorprenent en un dels pares de la traductologia *descriptiva*. En aquest context, el llibre *Traducció i dinàmica sociolingüística* és una contribució valuosa a l'agermanament entre la traducció/interpretació i la sociolingüística, que combina sàviament l'ambició teòrica amb estudis de cas rellevants.

Traducció i dinàmica sociolingüística recull treballs de professors i investigadors de dues universitats capdavanteres en estudis de traducció (amb el permís de la UAB, s'entén): la Universitat de Vigo (representada per Oscar Diaz, Marta García, Carlos Garrido, Joan Miquel, José Henrique Peres i Joaquín Sueiro) i la Universitat Pompeu Fabra (representada per Victòria Alsina,

Jenny Brumme i Yannick Garcia). L'edició també és compartida, i la signen Oscar Diaz i Marta García per Vigo i Joan Costa per la UPF —el qual compensa l'absència d'un capítol seu amb el seu paper de revisor de tots els textos.

El llibre s'estructura en tres seccions dedicades a la relació entre el que els autors anomenen «mediació lingüística» i tres activitats que podem situar en l'òrbita de la sociolingüística: el que els editors anomenen «agençament lingüístic» (gal·licisme que ha fet poca fortuna entre nosaltres per designar sobretot la planificació de l'estatus), la configuració de la llengua estàndard (que en la divisió de Kloss correspondria a la planificació *del corpus*), i «la configuració dels discursos socials», un enunciat que aparentment ens transporta a l'anàlisi crítica del discurs.

A la primera secció trobem els treballs de Yannick Garcia (un estudi de cas sobre Catalunya), Marta Garcia (un estudi de cas sobre Galícia) i Oscar Diaz (una aproximació teòrica a la planificació de la mediació